

POSTANOWIENIE

Dnia 28 marca 2008 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Krzysztof Strzelczyk (przewodniczący)

SSN Grzegorz Misiurek (sprawozdawca)

SSN Barbara Myszka

w sprawie z powództwa Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych w W.

przeciwko „F.(...)” Spółce z ograniczoną odpowiedzialnością w likwidacji w K.

o zapłatę,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej w dniu 28 marca 2008 r.,

skargi kasacyjnej strony pozwanej od wyroku Sądu Apelacyjnego z dnia 31 maja 2007 r., sygn. akt I ACa (...),

uchyla zaskarżony wyrok oraz wyrok Sądu Okręgowego w K. z dnia 2 października 2006 r., sygn. akt II C (...) i odrzuca pozew; nie obciąża powoda kosztami procesu.

Uzasadnienie

Powód Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych domagał się zasądzenia na swoją rzecz od pozwanej „F.(...)” Spółki z ograniczoną odpowiedzialnością w K. w likwidacji kwoty 342.369,30 zł wraz z ustawowymi odsetkami i kosztami postępowania. W uzasadnieniu wskazał, że pozwana mimo utraty statusu zakładu pracy chronionej nie zwróciła nie wykorzystanych środków funduszu rehabilitacji.

Pozwana wniosła o oddalenie powództwa podnosząc zarzut przedawnienia roszczenia.

Sąd Okręgowy w K. wyrokiem z dnia 2 października 2006 r. zasądził od pozwanej na rzecz powoda kwotę dochodzoną pozwem z ustawowymi odsetkami od dnia 1 lipca 2000 r. i orzekł o kosztach procesu, przyjmując za podstawę rozstrzygnięcia następujące ustalenia i wnioski.

Pozwana utraciła z dniem 1 lipca 2000 r. status zakładu pracy chronionej, co stwierdzone zostało decyzją Wojewody X. z 12 marca 2000 r. Nie przekazała jednak powodowi nie wykorzystanych środków zakładowego funduszu rehabilitacji osób niepełnosprawnych w kwocie 342.369,30 zł. Obowiązek taki przewidziany został w art. 33 ust. 7 ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Dz. U. Nr 123, poz. 776 ze zm.; dalej: „u.r.z.s.z.o.n.”) w brzmieniu obowiązującym w dniu 1 lipca 2000 r. Powodowi przysługuje roszczenie o zwrot tych środków. Znajduje ono oparcie także w art. 55 powołanej ustawy, uchylonym dopiero z dniem 2 marca 2006 r., a więc po wniesieniu pozwu w niniejszej sprawie. Roszczenie to nie uległo przedawnieniu. Zgodnie bowiem z art. 49 u.r.z.s.z.o.n. - w brzmieniu obowiązującym w dniu 1 lipca 2000 r. - do wpłat, o których mowa w art. 33 ust. 7 tej regulacji, nie miały zastosowania przepisy ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. Ordynacja podatkowa (Dz. U. Nr 137, poz. 926). Dochodzone roszczenie podlega zatem dziesięcioletniemu terminowi przedawnienia określonego w art. 118 k.c. Podniesiony przez pozwaną zarzut przedawnienia nie mógł wywrzeć zamierzonego skutku.

Sąd Apelacyjny wyrokiem z dnia 31 maja 2007 r. oddalił apelację pozwanej od wyroku Sądu Okręgowego. Odnosząc się do zarzutu nieważności postępowania wynikającej - według skarżącej - z niedopuszczalności drogi sądowej, Sąd drugiej instancji wskazał, iż podstawę oceny charakteru prawnego dochodzonego roszczenia winny stanowić przepisy obowiązujące w chwili jego powstania. W konsekwencji zaaprobował stanowisko Sądu pierwszej instancji, że skoro obowiązek dokonania wpłaty przez pozwaną na rzecz Funduszu nie wykorzystanych środków w związku z utratą statusu zakładu pracy chronionej powstał 1 lipca 2000 r., to powodowi – w świetle brzmienia obowiązującego w tej dacie art. 49 ust. 1 u.r.z.s.z.o.n. - przysługuje roszczenie o zapłatę tej należności. Późniejsza nowelizacja tego przepisu, dokonana ustawą z dnia 9 listopada 2000 r. o zmianie ustawy o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 119, poz. 1249), rozciągająca stosowanie przepisów Ordynacji podatkowej na

wpłaty, o których mowa w art. 37 ust. 7 u.r.z.s.z.o.n., nie wyłączyła dopuszczalności drogi sądowej dla dochodzonego w rozpoznawanej sprawie roszczenia.

Sąd Apelacyjny podkreślił, że na gruncie art. 45 u.r.z.s.z.o.n. - w brzmieniu obowiązującym w dniu 1 lipca 2000 r. - Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych był państwowym funduszem celowym w rozumieniu przepisów ustawy z dnia 5 stycznia 1991 r. - Prawo budżetowe (tekst jedn.: Dz. U. z 1993 r. Nr 72, poz. 344 ze zm.), a po zmianie wymienionego przepisu stał się - z dniem 1 lutego 2003 r. - państwowym funduszem celowym w rozumieniu przepisów ustawy z dnia 26 listopada 1998 r. o finansach publicznych (Dz. U. Nr 155, poz. 1014 ze zm.). Jakkolwiek obie te regulacje utraciły moc obowiązującą (pierwsza z dniem 1 lutego 1999 r., druga - z dniem 1 stycznia 2006 r.), to - w świetle zawartych w nich unormowań - wpłaty przekazywane na rzecz tego Funduszu nie mogły być traktowane jako środki budżetowe. Nie ma więc do nich zastosowania art. 2 § 2 Ordynacji podatkowej odnoszący się do opłat i niepodatkowych należności budżetu państwa. Wniosek taki wypływa także z rozporządzenia Ministra Finansów z dnia 16 stycznia 2001 r. w sprawie szczegółowych zasad i trybu umarzania, odraczania lub rozkładania na raty spłat należności pieniężnych, do których nie stosuje się przepisów ustawy - Ordynacja podatkowa (Dz. U. Nr 6, poz. 54 ze zm.). W § 1 tego rozporządzenia, które utraciło moc dopiero z dniem 1 lipca 2006 r., tj. w toku rozpoznawanej sprawy, wśród należności objętych jego działaniem wymienione zostały należności przypadające na podstawie przepisów szczególnych państwowym funduszom celowym od osób fizycznych i prawnych oraz jednostek organizacyjnych nie posiadających osobowości prawnej.

Przyjmując, iż w rozpoznawanej sprawie droga sądowa jest dopuszczalna, Sąd Apelacyjny za bezzasadny uznał zarzut wadliwego zastosowania art. 118 k.c.

W skardze kasacyjnej opartej na podstawie naruszenia przepisów postępowania (art. 398³ § 1 pkt 2 k.p.c.) pozwana zarzuciła naruszenie art. 379 pkt 1 k.p.c. w związku z art. 49 u.r.z.s.z.o.n. przez uznanie, iż w sprawie niniejszej dopuszczalna jest droga sądowa. W konkluzji wniosła o uchylenie zaskarżonego wyroku.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Z przyjętych za podstawę zaskarżonego wyroku bezspornych ustaleń faktycznych wynika, że pozwana spółka, jako pracodawca prowadzący zakład pracy chronionej, utworzyła - stosownie do wymogu przewidzianego w art. 33 ust. 1 ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych - zakładowy fundusz rehabilitacji osób niepełnosprawnych (fundusz

rehabilitacji). Z chwilą utraty statusu takiego pracodawcy (1 lipca 2000 r.) obowiązana była - zgodnie z dyspozycją art. 33 ust. 7 u.r.z.s.z.o.n. - przekazać niezwłocznie nie wykorzystane środki zgromadzone na tym funduszu do Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych. Obowiązku tego nie wykonała, nie odprowadzając na rzecz PFORN kwoty 342.369,30 zł, w związku z czym powód wystąpił z powództwem o zapłatę tej należności wraz z ustawowymi odsetkami.

Istota sporu w rozpoznawanej sprawie sprowadza się do rozstrzygnięcia kwestii, czy niewykonanie przez pozwaną obowiązku przekazania nie wykorzystanych środków funduszu rehabilitacji w związku z utratą statusu zakładu pracy chronionej rodzi po stronie powoda roszczenie o ich zapłatę. Innymi słowy, czy do dochodzenia tych należności dopuszczalna jest droga sądowa. Sąd Apelacyjny - w ślad za Sądem pierwszej instancji - uznał, że na tak postawione pytanie należy udzielić odpowiedzi twierdzącej. Z zapatrywaniem takim - jak trafnie zarzuciła skarżąca - nie można jednak się zgodzić.

Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych jest - w świetle art. 45 ust. 1 u.r.z.s.z.o.n. - państwowym funduszem celowym w rozumieniu przepisów o finansach publicznych. Do 31 stycznia 2003 r. pozostawał on takim funduszem celowym w rozumieniu przepisów ustawy z dnia 5 stycznia 1991 r. - Prawo budżetowe (tekst jedn.: Dz. U. z 1993 r. Nr 72, poz. 344 ze zm.). Jego przychody pochodzą ze źródeł wskazanych w art. 46 u.r.z.s.z.o.n. Obejmują m.in. wpłaty pracodawców określone w art. 21 ust. 1, art. 23, art. 31 ust. 3 pkt 1 i art. 33 ust. 7 u.r.z.s.z.o.n. Niewątpliwie środki PFRON, stanowiącego formę organizacyjno-prawną pozabudżetowej jednostki sektora finansów publicznych, nie są środkami budżetowymi. Nie oznacza to jednak - jak wadliwie przyjął Sąd Apelacyjny - że nie mają do nich zastosowania przepisy Ordynacji podatkowej. Wniosku takiego nie uzasadnia treść art. 2 § 2 Ordynacji podatkowej stanowiącego, że przepisy jej działu III - w braku odmiennych unormowań szczególnych - stosuje się również do opłat oraz niepodatkowych należności budżetu państwa, do których ustalenia lub określenia uprawnione są inne (niż podatkowe) organy. Artykuł 2 Ordynacji podatkowej nie reguluje w sposób wyczerpujący zakresu stosowania tej ustawy. Jej przepisy mogą znaleźć zastosowanie do określonych stosunków prawnych z mocy postanowień odrębnych regulacji.

Rozwiązanie takie przyjęte zostało w art. 49 ust. 1 u.r.z.s.z.o.n. Przepis ten - w brzmieniu obowiązującym w chwili powstania po stronie pozwanej obowiązku dokonania wpłaty nie wykorzystanych środków funduszu rehabilitacji do PFRON - nakazywał

stosowanie Ordynacji podatkowej jedynie do wpłat, o których mowa w art. 21 ust. 1, art. 23, art. 24 ust. 2 i art. 31 ust. 3 pkt 1 u.r.z.s.o.n., wskazując jednocześnie, że uprawnienia organów podatkowych określone w tej ustawie przysługują Prezesowi Zarządu Funduszu. W ust. 3 art. 49 u.r.z.s.o.n. egzekucja wymienionych wpłat poddana została przepisom o postępowaniu egzekucyjnym w administracji, z tym, że czynności związane z wystawianiem tytułu wykonawczego oraz egzekucją należności pieniężnych zastrzeżono do kompetencji Prezesa Zarządu Funduszu. Wreszcie w ust. 4 art. 49 przewidziano dwuinstancyjne postępowanie w sprawach dotyczących wpłat do PFRON, wskazując Prezesa zarządu Funduszu jako organ pierwszej instancji oraz Ministra właściwego do spraw zabezpieczenia społecznego - jako organ drugiej instancji. W świetle przytoczonych unormowań nie może budzić wątpliwości, że w sprawach dotyczących wpłat wymienionych w ust. 1 art. 49 u.r.z.s.o.n. droga sądowa jest niedopuszczalna.

Rozliczanie z PFRON wpłat, o których mowa w art. 33 ust. 7 u.r.z.s.z.o.n., poddane zostały powyższym zasadom w wyniku nowelizacji art. 49 u.r.z.s.z.o.n. dokonanej ustawą z dnia 9 listopada 2000 r. o zmianie ustawy o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 119, poz. 1249). W ustawie tej nie zamieszczono przepisów intertemporalnych. Oznacza to - zgodnie z obowiązującą na gruncie prawa procesowego zasadą bezpośredniego działania ustawy nowej - że z datą wejścia jej w życie, tj. z dniem 31 grudnia 2000 r. wyłączona została dopuszczalność drogi sądowej w odniesieniu do wpłat będących przedmiotem sporu w rozpoznawanej sprawie. Trafnie zatem podniosła skarżąca, że wskazana negatywna przesłanka procesowa zachodziła już w chwili wniesienia pozwu (30 stycznia 2006 r.).

Odmiennego wniosku - wbrew zapatrywaniu - Sądu Apelacyjnego nie uzasadnia treść art. 55 u.r.z.s.z.o.n., uchylonego przez art. 140 ustawy z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (Dz. U. Nr 176, poz. 1398 ze zm.). Przepis ten przewidywał zwolnienie stron od opłat i kosztów sądowych w sprawach o zwrot środków finansowych PFRON. Przewidziane w art. 49 ust. 1 u.r.z.s.z.o.n. odesłanie do przepisów Ordynacji podatkowej ograniczone zostało do określonego w tym przepisie zamkniętego katalogu wpłat (nie obejmującego nawet wszystkich wpłat zasilających PFRON). W sprawach o zwrot wpłat, o jakich mowa w derogowanym art. 55 u.r.z.s.z.o.n., dopuszczalność drogi sądowej nie została więc wyłączona.

Nie przekonywająca jest argumentacja Sądu Apelacyjnego poszukująca wsparcia dla tezy o wyłączeniu możliwości stosowania przepisów Ordynacji podatkowej do wpłat będących przedmiotem sporu w przepisie § 1 rozporządzenia Ministra Finansów z dnia 16 stycznia 2001 r. w sprawie szczegółowych zasad i trybu umarzania, odraczania lub rozkładania na raty spłat należności pieniężnych, do których nie stosuje się przepisów ustawy - Ordynacja podatkowa. Jak już wspomniano, przepisy ordynacji podatkowej nie stosuje się do wszystkich należności przypadających PFRON.

Niedopuszczalność drogi sądowej stanowi przyczynę nieważności postępowania (art. 379 pkt 1 k.p.c.) braną przez sąd drugiej instancji pod uwagę z urzędu (art. 378 § 1 k.p.c.). Jakkolwiek Sąd Apelacyjny rozważał tę przesłankę procesową, to jednak w ostatecznie doszedł do błędnego wniosku. Zarzut naruszenia art. 379 pkt 1 k.p.c. trzeba więc uznać za usprawiedliwiony.

Stwierdzenie pierwotnej niedopuszczalności drogi sądowej skutkować musi odrzucenie pozwu (art. 199 § 1 pkt 1 k.p.c.). Jeżeli pozew ulegał odrzuceniu, Sąd Najwyższy uchyla wydane w sprawie wyroki oraz odrzuca pozew (art. 398¹⁹ k.p.c.).

Z tych też względów należało orzec, jak w sentencji.